

Štrajkovi i demonstracije radničke klase u Dubrovniku između 1934. i 1940. godine

Ivan Perić

Lučki život i rad, probijanje i pojava poslovnih pojedinaца pretežno trgovaca i poduzetnika i sitna zanatlijska aktivnost — predstavljaju najosnovniju karakteristiku privrednog stanja i kretanja u Dubrovniku krajem prošlog i početkom našeg stoljeća. Uslovi rada bili su dosta teški; radni dan za radnika trajao je prosječno dvanaest sati, a radilo se dvostruko: i do podne i poslije podne. Radničke plaće bile su odveć male i radničke obitelji sprovodile su mukotrpan život.

Iza Prvog svjetskog rata i u Dubrovniku se osjetio prirast novog stanovništva. Dolazili su ljudi iz raznih dijelova Dalmacije i Hercegovine, tjerani ekonomskom oskudicom i siromaštvom. Ostavljali su svoja sela, žedne vrtiće i kršne parcele i dolazili u grad da traže posla. Mnogi stariji došljaci bili su sezonski radnici, koji bi se pojavili u proljeće i nestajali u kasnu jesen, kada su kiše i studen ometale i zaustavljale građevinske, komunikacione i ostale njima slične poslove, koje su pretežno upravo oni obavljali. Vraćali su se svojim kućama sa nešto mukotrpano zarađenog novca, da bi njime platili porez i nabavili po neku kućnu potrepštinu. Mnogi mlađi došljaci, koji su bili samci ili tek oženjeni, ostajali su tu, da započnu novi život, da žive životom radnika u gradu, jer im zemlja, očevina njihova, koju su napustili nije obećavala ni najminimalniju ekonomsku sigurnost, pogotovo onima, čije su kućne zajednice bile velike po broju članova, a zemlje i prihoda s nje malo i nedovoljno. Tako se postepeno formirala radnička klasa, okrenuta pogledom u budućnost, borbi za bolji život. Stalno prisustvo tog njezinog ideala, ukazivalo je na moćnu snagu, koja je znala što hoće i svakim danom bila sve svjesnija svojih prava.

Politički odgoj radnika bio je glavni zadatak organiziranih komunista u Dubrovniku, čiju aktivnost možemo pratiti od postanka naše Partije. Djelovanje Dubrovačkih komunista, pored ostalog, naročito se osjetilo kroz sindikalni rad, jer je to bila najpovoljnija forma za revolucionarne utjecaje na radne ljude. Najprije se nastojalo, da se prizna sindikat kao punovažan predstavnik radnika. Zloglasne 1929. godine zabranjen je rad Nezavisnih radničkih sindikata, ali nedugo za tim sindikalne se organizacije obnavljaju. Sindikat, kao legalni predstavnik radničke klase, postao je pogodan oblik za utjecaj komunista i borbu za radnička prava. Tako od 1934. godine, kada je većina radnika bila obuhvaćena u URS-ovim sindikatima, počinje period još organiziranijeg istupanja dubrovačkog proletarijata za postizavanje boljih radnih i ljudskih prava, nastaje period vodećih štrajkova i demonstracija. U ovom napisu govorit ćemo upravo o tome.

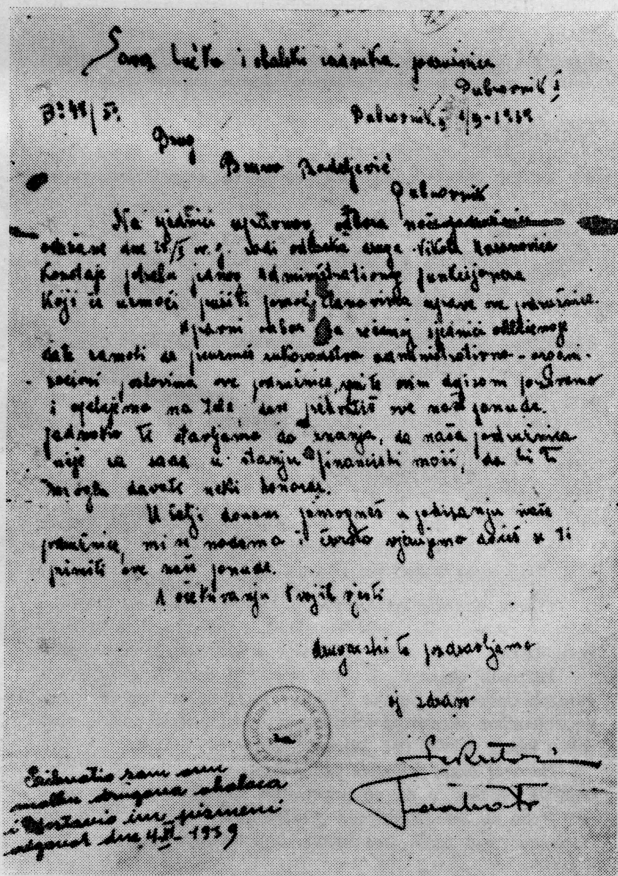
ŠTRAJK LUČKIH RADNIKA

Težak život radnika, u odnosu na uslove rada, i težak život njihovih porodica, u odnosu na male radničke plaće, uslovile su pojačane zahtjeve i mjere pritiska radničke klase prema poslodavcima, koji su trebali da sagledaju i uvažavaju radne i životne poteškoće radnika, njihova prava i opravdane zahtjeve. Ali, poslodavci su gledali samo svoje interese; stali su na stanovištu, da se održi trajanje radnog vremena kao i do tada, da plaće radnika budu onakve, kakve jesu.

Usljed toga došlo je do velikog štrajka obalaca, t. j. lučkih transportnih radnika u Gružu 1934. godine.

U štrajku su učestvovali gotovo svi lučki radnici. Štrajkaški logor i kuhinja nalazili su se na Trećem konalu iznad Gruža. Ako su štrajkaši išli u grupama u grad ili u Gruž, morali su ići pod zastavom, jer je to jedino mogla biti garancija, da ne će biti napadnuti od policije i žandara. Štrajk je bio materijalno i moralno potpomognut od pekarskih, građevinskih i tipografskih radnika. Pekari su na pr. donosili kruh, brašno, tipografi i građevinari novac za koji su kupovali voće i povrće.

Poslodavci su, da bi ugušili štrajk, slali kamione po radnike u Hercegovinu, ali radnici štrajkaši su uspostavljali straže i vraćali ili zastavljali te sezone radnike, kako bi štrajk uspio. Čak su pojedini radnici odlazili u susjedna hercegovačka sela i nagovarali tamošnje radništvo da se ne odziva na poziv poslodavaca.

Lučki radnici također su 1939. organizirali štrajk i trebalo je da netko vodi razne poslove oko takve organizacije. Kako podružnica sindikata nije imala novaca da plaća ovakve usluge, gornjim dopisom zamolili su tipografa pok. Bruna Radeljevića da se besplatno primi za tajnika. Pok. Radeljević je na dnu dopisa označio da se je prihvatio ove dužnosti

Štrajk je trajao četrnaest dana i završio uspješno nakon pregovora u hotel „Petki“, gdje su interese radnika zastupali Nikola Mašanović i Bruno Radeljević. Pregovori su se odvijali dosta teško, ali Mašanović i Radeljević nisu popuštali pred grlatošću poslodavaca. »Mi — govorili su oni na pregovorima — predlažemo takav kolektivni ugovor, koji obezbjeđuje najosnovnija radna i ljudska prava. Naši zahtjevi nisu traženje milostinje, to nipošto ne, nego su traženje onoga, što radnicima pripada«.

Poslodavci nisu htjeli da prihvate kolektivni ugovor, jer je ugovor tražio povišenje plaćanja po satu rada. Videći njihovo negodovanje, predstavnici radnika su izjavili: »Štrajk traje i trajat će dok se ne riješi pitanje, koje je dovelo do štrajka«.

Nakon prepirke, koja je trajala do kasno u noć, poslodavci su tražili od predstavnika radnika da ponove zadnje uvjete u odnosu na sklapanje kolektivnog ugovora. Najzad, osnovne točke ugovora, koje su predviđale izvjesno povišenje plaće po satu rada, bile su prihvaćene i time je štrajk završio uspješno. Bila je to velika radnička pobjeda. Odmah sutradan radnici su došli na posao i to kao pobjednici, zahvaljujući upornosti njihovih predstavnika, Mašanovića i Radeljevića, koji su kao komunisti uživali veliki ugled i povjerenje radničke klase ovog grada i ulagali sve svoje snage u borbi za njene privredne interese.

ŠTRAJKOVI PEKARSKIH RADNIKA

Teški uvjeti rada pogadali su stalno pekarske radnike. Naporan posao i noćni rad razorno su utjecali na zdravlje i uopće na životno osjećanje, pa je to čas više čas manje dovodilo do otvorenog nezadovoljstva. Do 1940. godine pekarski su radnici pet puta stupili u štrajke.

Najveći štrajk održali su godine 1936. Tražili su od poslodavaca, da im se ukine noćni rad i povise plaće, koje su u odnosu na težinu posla bile vrlo niske. Poslodavci nisu htjeli da uvažavaju te zahtjeve, niti su pokazivali volju da pristanu na bilo kakva popuštavanja u tom smislu. Radi toga štrajk je dugo trajao, punih šest nedjelja. Da bi onemogućili želje štrajkaša, poslodavci su dovozili kruh iz Trebinja i nešto sami poduzimali, kako bi obezbijedili potrebne količine kruha za građanstvo. Radnici su bili uporni i najposlije su poslodavci morali pristati na pregovore. Ukinut je bio noćni rad i povišene plaće. Ali iza toga, postepeno, poslodavci su sve više kršili odluke kolektivnog ugovora. Zahtjevali su da radnici dolaze na posao ranije i tako malo po malo, u toku 1937. i 1938., uveden je bio noćni rad. To je u 1939. godini uslovalo ponovni veći štrajk pekarskih radnika. Poslodavci su se okomili na pekarske radnike u štrajku različitim uvrijedljivim glasinama i podvalama, pa je Upravni i štrajkaški odbor pekarskih radnika tim povodom izdao manji štampani oglas, u kojem se, pored ostalog, kaže:

»Poslije zakonskih svih uslova, pekarskim radnicima nije ostalo ništa drugo nego da stupe u otvorenu i posljednju formu borbe, u štrajke, odbijajući da poslodavcima prodajemo svoju snagu po cijenu kineskih kulija. Naša borba ide za tim da pod današnjim mogućim uslovima dobijemo bolje plaće, veći odmor i pravilno uposlenje naših drugova, da onemogućimo gg. poslodavcima da crpe naše životne sokove, da nas stvaraju fizičkim i psihičkim bogaljima, jer smo i mi ljudi i da sa našega krvavog znoja gavanski uživaju. Svako drugo objašnjenje i podmetanje ma sa koje strane ono dolazilo, mi odbijamo kao provokatorsko i zlonamjerno«.

Ovaj štrajk je trajao dva tjedna i završio sporazumom o izvjesnom povišenju plaća.

DEMONSTRATIVNI SPROVOD

Sindikalna podružnica građevinskih radnika bila je veoma aktivna i kroz tu aktivnost stalno se osjećao jak utjecaj Partije. Vodilo se računa o svakom čovjeku. Član uprave podružnice, Vido Boro, bio je zapažen kao napredan radnik i drugovi komunisti su prisno surađivali s njim i imali namjeru da ga prime u članstvo Partije. Početkom 1939. godine, on je, radeći na građevini, doživio nesretan slučaj. Greda mu je pala na nogu i morao je u bolnicu. Dobio je bio i otrovanje krvi. Uslijed aljkavog liječenja i nedovoljno brižnog odnosa prema njemu u bolnici, stanje je bivalo sve kritičnije i on je umro. Njegova smrt izazvala je veliki protest njegovih drugova i svih radnika, koji su ga poznavali. Podružnica građevinskih radnika, a inicijativom drugova komunista, odlučila je, da se priredi demonstrativni sprovod.

Mrtvački sanduk, sa posmrtnim ostacima umrlog druga, bio je izložen u Domu sindikata (Zuzerina ul. br. 1). Pored vijencima okićenog sanduka bila je uspostavljena radnička straža. Ustanovljen je bio pogrebni odbor na čelu s M. Klarićem kao predsjednikom i redarstvo (na čelu s Z. Hercigonjom kao komandirima redara). U toku prijedpodneva nekoliko stotina radnika, članova njihovih obitelji i ostalog građanstva prodefiliralo je kraj mrtvačkog sanduka.

Ispred Doma su montirani razglasni uređaji i uoči polaska povorke prema groblju, pred velikom masom okuplje-

Savez Lučko-obalskih radnika Podružnica Dubrovnik II

Doziva

sve obalske radnike - bez obzira na njihovu organizovanost - na

Skupštinu

koja će se održati dne 9. ov. mj. u 9 sati prije podne u prostorijama kafane „Proljeće“ Danila Mirkovića, Ljubljanska ul. br. 15, na dnevnom redom:

- 1) Socijalni i ekonomski položaj Lučkih i obalskih radnika duž Jadrana;
- 2) Uredba o lučkom radu;
- 3) Donošenje rezolucije i
- 4) Budući rad i razno.

Pitanje sprovođenja Uredbe o lučkom radu, jeste životno i aktuelno pitanje svih obalskih radnika, a ova skupština treba da bude izražaj stava naše podružnice u sprovođenju ove uredbe.

Referenti na ovoj skupštini biće naši drugovi iz Centralne savezne Uprave sa Susaka i Podsavca iz Splita, koji će u svojim referatima ukazati na teški socijalni i ekonomski položaj obalskih i lučkih radnika duž Jadrana.

Na ovoj ćemo skupštini čuti jedinstvene patnje svih lučkih i obalskih radnika, a da se pripremimo za odbranu i bolji život naš, treba da svi jedinstveno prisustvujemo ovoj skupštini, gdje ćemo čuti riječ naših funkcionera, koji budno i odano vode nas u borbi.

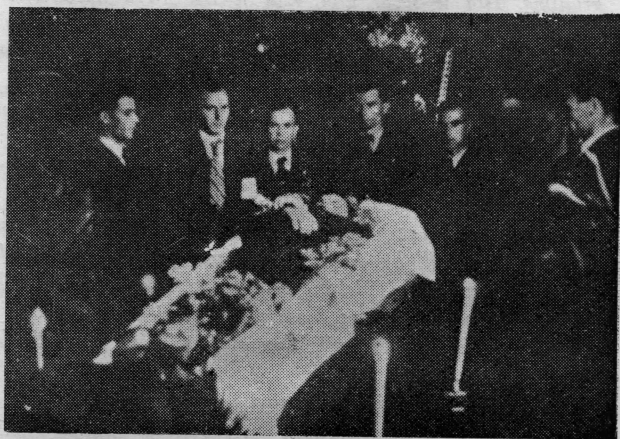
**U borbi za naša prava svi do jednog.
Do živi jedinstvo lučko-obalskih radnika.**

UPRAVA.

Nakon što je Radeljević prihvatio dužnost tajnika štampao je ovaj plakat koji je kao tipograf sam složio i tiskao besplatno za obalce.

nih radnika i građanstva, održao je Nikola Mašanović potresan demonstrativni govor, koji je izazvao zaista revolucionarno raspoloženje prisutnih.

Povorka je bila duga od Pila do Boninova. Radnici su bili ogorčeni, demonstrativno govoreći o nebrizi za radnog čovjeka. Nad grobom, ispred građevinskih radnika, održao je oproštajni govor M. Klarić, koji je, pored ostalog, aludirajući na odnos prema Boro Vidu dok je bio u bolnici, gdje mu nije pružena do kraja potrebna liječnička pomoć, rekao: »Umro si od jedne neznatne rane, koju liječi čak i svaka

Pogrebni odbor pred odrom Boro Vida god. 1939.

seoska travarica!« — Za vrijeme sahrane žandari su blokirali bolnicu, jer su režimlje predpostavljali, da bi radnici, po povratku sa groblja, mogli doći tamo da demonstriraju. Iako do toga nije došlo, povratak sa groblja bio je zaista demonstrativan; čulo se mnogo protesta, mnogo izjava protiv svega što nije valjalo u ondašnjem društvu.

ŠTRAJK STOLARSKIH RADNIKA

U prvoj polovini 1939. godine bio je štrajk stolarskih radnika, koji je trajao mjesec dana. Poslodavci su preko štrajkbrehera pokušali onemogućiti zahtjeve štrajkaša, ali oni su zauzeli opravdano oštar stav prema štrajkbreherima, natukli ih i zaprijetili da ne smiju dolaziti na posao, a pogotovo zauzimati mjesta stolara u štrajku. Nakon mjesec dana, udruženje zanatlija (poslodavaca) prihvatilo je pregovore sa predstavnicima stolarskih radnika. Rezultat je bio povoljan: satnica je povišena za pedeset para, radno vrijeme skraćeno sa deset na devet sati i subotom je uveden jednokratni rad.

ŠTRAJK GRAĐEVINSKIH RADNIKA

U jeku građevinske sezone, točno 10. srpnja 1939. godine, započeo je štrajk građevinskih radnika. Štrajkaški logor nalazio se na tvrđavi Lovrijenac. Štrajkom je rukovodio štrajkaški odbor, koji je radio po direktivama Partije i to preko drugova Duška Mrduljaša, Bruna Radeljevića, Nikola Mašanovića i Martina Klarića. Ovi drugovi su se sastajali gotovo svaki dan radi potrebnih dogovora. Duško Mrduljaš je bio došao iz Splita kao predstavnik Pokrajinskog komiteta Partije i skoro neprekidno boravio u Dubrovniku za vrijeme ovog štrajka.

Bilo je pokušaja sa strane poslodavaca i HRS-a, da se razbije štrajk građevinskih radnika. Čak je u tu svrhu došao iz Zagreba predstavnik HRS-ovih sindikata Blaškov, održao konferenciju i želio da štrajk prestane, ali, zahvaljujući čvrstoj ruci Partije, radnici su ostali jedinstveni.

Poslodavci nisu popuštali i pregovori su dosta dugo trajali. Štrajkaški odbor je bio u prisnom kontaktu sa svim građevinskim radnicima, ukazujući, da treba izdržati.

Nakon mjesec dana štrajk je završio pregovorima između predstavnika radnika i predstavnika poslodavaca. Rezultat je bio u tome, što su povišene plaće prema kategorijama posla i to prosječno oko jedan dinar po satu.

VELIKI PROTESTNI ZBOR

Naježda fašizma, početak rata i opasnost od daljnjih ratnih zapleta, navela je sve napredne snage da izraze svoj protest, a naročito drugove komuniste, koji su se po svom političkom zadatku osjetili pozvani da razjasne nastalu situaciju, da pravilno orijentiraju sve te napredne snage, pogotovo radničku klasu, da se osudi fašizam i rat okvalificira kao zločin. U tom smislu održao je Mjesni komitet Partije u Dubrovniku početkom mjeseca studenog 1939. godine svoj sastanak i donio odluku, da se sazove jedan masovni zbor URS-ovih sindikata.

Ispred komiteta je bio zadužen M. Klarić, koji je bio sekretar Mjesnog međustrukovnog saveza URS-ovih sindikata u Dubrovniku, da se pripremi za taj zbor.

Zbor je sazvan 23. XI. 1939. u 7 sati navečer. Nije se moglo službeno pozvati sve radnike, jer bi to još više skrenulo pažnju policiji i ona bi nastojala rasturiti zbor; zato su pozvani samo građevinski radnici, a preko njih i svi ostali. Dvorana Doma sindikata bila je prepuna radnika. Najprije su govorila dva druga o sindikalnim pitanjima, a zatim je uzeo riječ Martin Klarić. On je govorio protiv fašizma i rata, koji neposredno prijete mnogim zemljama. Istaknuo je posljedice Prvog svjetskog rata, kad su poginuli milioni radničkih i seljačkih sinova, kad je rat nanio ogromne štete radnom čovječanstvu. »Buržoazija nam — rekao je on — sprema opet klaonicu«. Apelirao je na svijesno jedinstvo radničkih redova i osudio razbijačku aktivnost HRS-ovih sindikata, koji su sluge poslodavaca. Za cijelo vrijeme dok je Klarić govorio, radnici su aplaudirali, a policijski agent pokušao je da prekine govor, ali mu to nije uspjelo. Klarić mu je oštro rekao: »Piši, pa me tuži!« — Oštrica njegova govora bila je zatim uperena na protunarodnu politiku domaće buržoazije i svih onih, koji ruše jedinstvo naroda.

Partija je odmah iza ovog zbora odredila nekoliko svjedoka i saopćila Klariću da se pozove na njih. Policija je uhapsila Klarića odmah sutradan rano ujutro. Bio je za-

Štrajkaški odbor građevinskih radnika u Dubrovniku

tvoren u policijskom zatvoru, a istragu je vodio sam šef policije, koji je izreko kaznu od 10 dana policijskog zatvora ili 500 din. globe, izgonom iz Dubrovnika i predao ga sudu za zaštitu države. Nakon saslušanja u zatvoru Okružnog suda u Dubrovniku i svjedoka na koje se Klarić pozvao, a koji su izjavili ono isto što i on, optužba nije podignuta, već je predan državnom tužilstvu okružnog suda, da ono podigne tužbu. Tim povodom je Klarićev advokat Dr. Mato Jakšić uložio žalbu, koja je uspela i 23. XII., poslije mjesec dana zatvora, Klarić je bio pušten. Banska uprava u Splitu poništila je izgon, a potvrdila 10 dana policijskog zatvora, što je morao odmah izdržati.

MASOVNA DEMOSTRACIJA NA STRADUNU

Početkom mjeseca kolovoza 1940. došao je u Dubrovnik Ivan Lučić-Lavčević, član Pokrajinskog komiteta za Dalmaciju. Tada je održan sastanak Mjesnog komiteta na kojemu je analiziran dotadašnji rad i utanačene nove smjernice djelovanja. Saopćeno je tom prigodom drugu Lavčeviću, da Mjesni komitet priprema jednu masovnu javnu demonstraciju u gradu i tada je bilo odlučeno, da to bude 1. rujna.

Cilj demonstracije je bio, da se protestira protiv skupoće, protiv rata i fašizma, za pravilno rješenje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji, za suradnju sa SSSR, za moralnu podršku narodima napadnutih zemalja. Bile su to najaktuelnije političke teme u ondašnjoj situaciji. Bruno Radeljević, koji je bio tajnik Inicijativnog odbora Stranke radnog naroda u Dubrovniku, imao je zadatak, da pripremi pristase ove stranke za demonstraciju, dok je Martin Klarić, tajnik Mjesnog međustrukovnog sindikalnog saveza u Dubrovniku, imao zadatak da to učini u sindikatima. Njih dvojica trebali su još održati i govore pred okupljenim demonstrantima. Sve je išlo po planu.

Bile su osnovane grupe, koje su krišom stizale u grad i sklanjale se u sporedne ulice. Bilo je oko dvadeset grupa, a u svakoj po najmanje 15 ljudi. U isti čas, kada je u zvoničku otkucalo 8 sati, iz okolnih ulica potekla je masa radnika i slila se na Stradun u veliku demonstrativnu povorku. Klicalo se protiv rata, protiv skupoće, za suradnju sa Sovjetskom Rusijom i t. d. Radnici su na rukama donijeli Brunu Radeljevića do Orlandova spomenika, da sa njegova postamenta govori. Demonstrantima se priključilo i brojno građanstvo, tako da je svih ukupno bilo nekoliko hiljada prisutnih. Ra-

deljević je otpočeo svoj govor riječima: »Drugovi i drugarice, radni narode!« — On se najprije osvrnuo na započeti rat, koji su povele fašističke zemlje, na poremećaje u privredi i skupoće, a zatim na režim vlade Cvetković — Maček, koji nastoji fašizirati zemlju, osobito naglašavajući, da su hrvatska i srpska gospoda međusobno podijelila vlast, od koje radni narod nema nikakve koristi.

Njegov govor bio je često prekidano aplauzom i povici-ma, a nasrtaji policije i žandara da ga spriječe u održavanju govora, ostali su bez uspjeha, jer su radnici odbijali svojim grudima. Ista je stvar bila, kad je iza njega uzeo riječ i Martin Klarić. On je u svom govoru tražio raspuštanje svih logora, amnestiju za političke zatvorenike i apelirao na potrebno narodnog jedinstva.

Zatim su demonstranti krenuli dolje-gore po Stradunu, uz stalno uzvikivanje revolucionarnih parola, a bilo je i spontanih istupa pojedinih radnika, koji su duž Straduna držali govore.

Demonstracija se nastavila do kasno u noć, kad je Mjesni komitet donio odluku da se demonstranti po grupama razidu. Tako je i učinjeno. Nešto prije toga, videći da se teško boriti s revolucionarnom masom, policajci i žandari su se povukli, a, kako se kasnije doznalo, vojnički garnizon bio je u znaku pripravnosti.

Bila je to najveća demonstracija u ovom gradu.

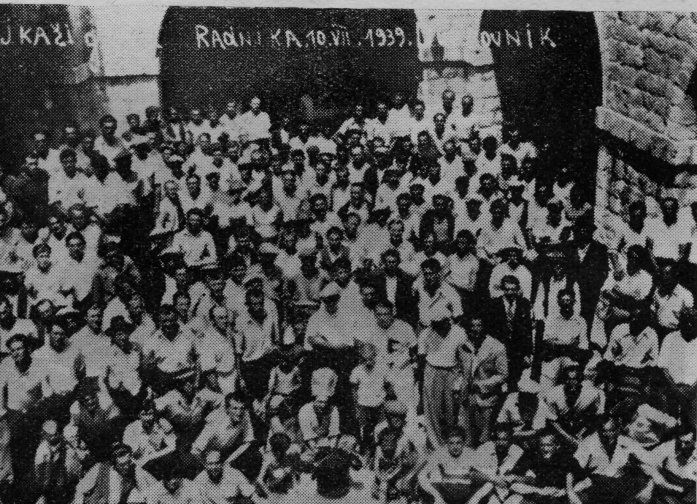
OPROŠTAJNA DEMOSTRACIJA U GRUŽU

Drugovi komunisti su brzo obavijestili lučke i ostale radnike u Gružu o odluci režima u vezi sa internacijom zatvorenih drugova. Kada su 14. rujna ujutro policajci stavili u auto Radeljevića i Klarića i doveli ih u Gružu, odakle je trebalo brodom prosljediti dalje, bili su iznenađeni. Oni su imali namjeru da s autom dođu točno uz brod, ali to im nije uspjelo. Velika masa radnika blokirala je pristup, tako da su morali izvest Radeljevića i Klarića iz auta dalje od obale i sprovesti ih kroz špalir okupljenih radnika. Kad su se pojavili uhapšeni drugovi, nastala je demonstrativna gužva. Pendreci su bili nemoćni da umire radnike, koji su klicali: »Živjeli radnički borci!« — Uhapšenim drugovima bila je vezana po jedna ruka zajedničkim lancem. Oni su podigli te vezane ruke i ozdravljali radnicima, a lanci su zveckali i izazivali ogorčen revolt svih prisutnih. »Tamo gdje su nas prekinuli, vi nastavite!« — bile su riječi vezanih drugova.

Na ispraćaj su došle i njihove supruge sa djecom. Žandari nisu dozvoljavali oproštaj. Brunova kćerka Anuška, kojoj je onda bilo 16 godina, potrčala je za ocem i čvrsto ga zagrlila, a kad ju je jedan žandar htio da otrgne, ona ga je snažno odgurnula da je ovaj pao. Sve to promatrao je sa palube broda poslanik HSS dr. Berković i njegova supruga sa psetancem u naručju, a u pratnji sa predstavnicima neke dubrovačke gospode, koji su sa buketima cvijeća bili tu da isprate tog poslanika i onu malogradanku, njegovu suprugu. Gledala su ta gospoda što se zbiva, gledala radnike, koji prodiru na brod noseći u škartocima voće svojim vezanim drugovima i sa njima se bratski opraštali.

Bila su to dva svijeta: jedan, onaj na palubi, koji se ironično podsmijevao, svijet osuđen na propast i drugi, onaj što demonstrira na obali, pored broda, svijet pred kojim je bila svijetla budućnost.

Ova radnička demonstracija imala je opraštajni karakter i jasno je pokazala protest protiv nasilja režima. Bio je to i zadnji oproštaj Bruna Radeljevića sa svojim rodnim gradom, sa svojim drugovima i porodicom. (Kasnije je u logoru i ubijen).

Gradevinski radnici štrajkaši sakupljeni na tvrđavi »Lovrjenac« u Dubrovniku